

TVORNOST TUJIH IN PREVZETIH GLAGOLSKIH PREDPON V SLOVENŠČINI

Gregor Perko, Mojca Schlamberger Brezar

Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 811.163.6'373.611:929Toporišič J.

V Toporišičevi slovnici (2000: 215) v poglavju Besedotvorje in podpoglavju o izpeljavi glagolov iz glagolov s predlogi in členki so med predponami navedene tudi naslednje tuje predpone: *a-* (*atrofirati*), *ab-* (*abdicirati*), *ad-la-* (*asistirati*), *de-* (*defenestrirati*), *de-ldez-* (*demaskirati*, *dezangažirati*), *dis-* (*diskriminirati*), *dis-* (*diskvalificirati*), *e-* (*elidirati*), *eks-* (*ekshumirati*), *in-lim-* (*inkorporirati*; *imobilizirati*), *inter-* (*interpolirati*), *re-* (*reorganizirati*). V prispevku so besedotvorne operacije, ki temeljijo na navedenih predponah, analizirane v okviru leksematskega besedotvornega pristopa, zlasti glede vprašanja njihove tvornosti (živosti). Empirično podprta analiza, ki temelji na korpusih Nova beseda in Gigafida, kaže, da se nobeden od naštetih glagolov ne izkaže kot tvoren in da je treba »navidezno« izpeljane glagole kljub razlikam, ki zadevajo posamezne predpone, obravnavati kot izposojenke.

Toporišičeva slovnica, izpeljava glagolov, tuje predpone, tvornost, izposojenke

In Jože Toporišič's grammar (2000: 215) in the chapter on word formation in the section on verb derivation with prepositions and particles, the following »loan« prefixes are listed: *a-* (*atrofirati*), *ab-* (*abdicirati*), *ad-la-* (*asistirati*), *de-* (*defenestrirati*), *de-ldez-* (*demaskirati*, *dezangažirati*), *dis-* (*diskriminirati*), *dis-* (*diskvalificirati*), *e-* (*elidirati*), *eks-* (*ekshumirati*), *in-lim-* (*inkorporirati*; *imobilizirati*), *inter-* (*interpolirati*), *re-* (*reorganizirati*). In this paper, the operations of word formation are analysed within the theory of lexemic word formation, particularly with regard to their productivity. This empirically based analysis of the corpora Nova beseda and Gigafida points out that none of the listed prefixes can be seen as productive and that the »derived verbs«, in spite of differences among the prefixes, should be treated as loan words.

Toporišič's grammar, verb derivation, loan prefixes, productivity, loan words

1 Uvod

Opis slovenskih besedotvornih postopkov, kakršnega prinaša četrti razdelek Toporišičeve *Slovenske slovnice* (1976, 2000), bomo v pričujočem prispevku obravnavali kot primer t. i. morfematskega besedotvornega modela in na primeru tujih glagolskih predpon pokazali na nekaj težav, ki jih takšen model prinaša. Dodatna težava, ki se jasno izriše v pričujočem prispevku, je, da se Toporišič v sicer sinhrono zastavljenem opisnem besedotvornem modelu ni mogel oddaljiti od tradicionalne diahrono-etimološke besedotvorne analize.

Raziskavo bomo omejili na tuja glagolska »predpanska obrazila« latinsko-grškega izvora (npr. *a-*, *de-*, *dis-*, *eks-*, *in-/im-*, *inter-*, *re-*) in poskušali pokazati, da ta »obrazila« s sinhrono perspektive ne sodelujejo več v tvornih besedotvornih operacijah, da torej niso več »živa«, in da je besede, ki ta obrazila vsebujejo, praviloma treba obravnavati kot netvorjenke, torej kot sposojenke, ki so v slovenščino prišle preko nemščine, o čemer nedvoumno priča element *-ir-*, ki je v teh besedah običajen (*abdicirati*, *deformirati*, *demaskirati*, *imobilizirati*, *interpretirati* itn.).

2 Teoretski vzgibi

Morfematski teoretski modeli, ki so se uveljavili v evropskem in ameriškem strukturalizmu ter zgodnjih različicah tvorbeno-pretvorbene teorije, temeljijo na osrednjem konceptu morfema, ki ga je v jezikoslovje konec 19. stoletja vpeljal Badouin de Courtenay in ga definiral kot del besede, ki uživa psihološko avtonomijo in ga zato ni mogoče nadalje deliti. Morfemu je bil kasneje podeljen status jezikovnega znaka, torej arbitrarne zveze pomena in oblike, pri čemer se ni razlikovalo med različnimi vrstami morfemov: jezikovni znaki so bile tako podstave (osnove, koreni ipd.) kot različne vrste obrazil. Kritike besedotvornih modelov, temelječih na morfemih, ki so se začele objavljati od druge polovice 80. let dalje (Corbin 1987; Anderson 1992; Beard 1995; Aronoff 1994), ko se je morfologija (tako besedotvorje kot oblikoslovje) oblikovala v samostojno jezikoslovno ravnino z lastnim teoretsko-metodološkim okvirjem, so izpostavile zlasti naslednje:

- tvorjene besede je morfematski pristop razdelil na osnovne sestavne elemente, morfeme, ki so kot v matematični operaciji konkatencije lepljeni drug ob drugemu;
- morfemi se določajo zlasti na podlagi formalnih kriterijev z naslonitvijo na paradigmatsko analizo, pomenska analiza je pogosto odsotna oz. ostaja manj pomembna;
- morfematski modeli so toga linearni, niso hierarhizirani v smislu opisnega ločevanja posameznih ravnin (ozko morfološke, (mor)fonološke, pomenske, skladenske), in večinoma ostajajo opisni, saj ne omogočajo predvidljivosti: z »lepljenjem« morfemov drugega ob drugega se podobno kot v skladnji tvorijo večje jezikovne enote.

Modeli so trčili ob številne težave, ki jih niso znali vedno uspešno in sistematično rešiti. Naj jih naštejemo le nekaj: nejasne opredelitve t. i. ničtih morfemov, razkoraki med obliko in pomenom (enemu morfemu je lahko pripisanih več pomenov, enemu pomenu več morfemov), nesistematična obravnava premen podstave, pomenske idiosinkrazije, ki so praviloma posledica nerazlikovanja med različnimi vrstami pomena tvorjenk (npr. pomenska analiza tvorjenke, ki ostaja pogosto na »površinski« ravni, ne ločuje med pomenom, ki je rezultat besedotvorne operacije, in denotacijskim, leksikaliziranim pomenom, kakšnega najdemo v slovarju).

Sodobnejši morfološki modeli, pogosto imenovani leksematski (Aronoff 1994; Beard 1995; Fradin 2003), kot osrednjo enoto, ki vstopa v besedotvorne (pa tudi

oblikoslovne) operacije postavljajo leksem (npr. Mel'čuk 1993), ki je abstraktna enota, neodvisna od posameznih skladenjskih okolij in pragmatičnega konteksta, sestavljena iz oblike, pomena in besednovrstne pripadnosti. Različna obrazila nimajo več statusa jezikovnih znakov, ampak delujejo kot nosilci pogosto kompleksnih besedotvornih operacij, ki abstraktne morfosintaktične sheme pretvorijo v konkretne morfonološke enote.

3 Tvornost

Pojem tvornosti je v besedotvorju povezan s pojmi, kot so razpoložljivost posameznih besedotvornih operacij, vezanih najpogosteje na posamezne predpone oz. pripone, pomenska, fonološka, morfološka in skladenjska napovedljivost in motiviranost tvorjenk ter regularnost oz. pravilnost, skratka s tem, da je operacije moč opisati s »pravili«. Prototipična besedotvorna operacija mora biti torej pomensko, fonološko, morfološko in skladenjsko transparentna. Nekateri avtorji (npr. Dressler 2000) izpostavljajo tudi kriterij t. i. nezavednosti in neintencionalnosti, kar pomeni, da so govorci sposobni nove še neleksikalizirane besede tvoriti spontano, ne pa s pomočjo metajezikovnih operacij, kakršne so sicer značilne zlasti za različne besedne igre, t. i. skrivne jezike ipd. Zadnji kriterij bo pomemben tudi za našo analizo.

Tako opredeljen pojem tvornosti pogosto označujejo kot kvalitativnega (Dal 2003). V zadnjih letih se vedno bolj uveljavlja kvantitativni pristop (npr. Baayen 1993), ki na podlagi korpusnih podatkov in statističnih formul tvornost posameznih besedotvornih operacij tudi številčno opredeli. V pričujočem članku takšnega pristopa ne bomo uporabili.

4 Tuje glagolske predpone pri Toporišiču

Definicija predpone, ki jo najdemo v Toporišičevi *Enciklopediji slovenskega jezika* (1992: 208), dobro ilustrira morfematsko naravo njegovega pristopa k besedotvorju, ki temelji na linearni segmentaciji, pri čemer ostajajo nejasni kriteriji, kako ločimo predpone od korena in kdaj jih prepoznamo v besedi:

[m]orfem levo od korena, podoben ali enak predlogu ali členku (*predmestje* – *pred* mestom, *neveden* – *ne* vedeti), vendar tudi drugačna (*pramati*, *prenesti* / *premoder*, *upasti*, *vzdrhteti*). Na čelo besede (lahko jih je tudi več *pre-na-rediti*) pride ali iz predložne oz. predslonske podstave (*predprážen*, *nevédén* < *tak pred pragom* / *ki ne ve* (*dosti*), ali pa kot predponsko obrazilo (*protikandidát*, *prababica*, *á-/ nèhuman* < *nasprotni kandidat*, *stara babica*, *negativno human*).

Deloma ima vpliv na vezavni predlog besede, katere del je: *vstopiti v kočó*, *pristopiti k stranki*, *zlesti z vlaka*, *vzpenjati se ob deblu*, proti *prestopiti črto*, *uiti komu* (poleg *od koga*), *obhajati bolnike*. Če se dodaja nedovršnemu glagolu, mu predpone spremenijo vid: *plesti*, *nesti* nedov. – *preplesti*, *prinesti* dov. (morebiti prek *po malem tresti* – *potresati* in dov. *potresti*). Sopom. prefiks.

Toporišič (2000: 149–150) v uvodnih delih k poglavju o besedotvorju v svoji slovnici govori o nujno motiviranem značaju tvorjenih besed, ki sestojijo iz podstave

in obrazila. Primeri, ki jih daje, so za slovenskega govorca brez dvoma motivirane tvorjenke (*sinko, materin, premlad ...*). Prav tako na kratko spregovori tudi o živosti oz. tvornosti posameznih besedotvornih vrst in sredstev, pri čemer je njegova opredelitev tvornosti blizu kvalitativnemu pojmovanju, kot smo ga predstavili prej.

Žal pa pojmovna izhodišča niso upoštevana dovolj sistematično, o čemer zelo jasno priča obravnava »tujih« predpon pri glagolu.

V *Slovenski slovnici* so v poglavju Besedotvorje glagolske predpone obravnavane v dveh podpoglavjih, in sicer o izpeljavi glagolov iz glagolov s predlogi in členki (Toporišič 2000: 215) in o sestavljanju glagolov. Tako imamo na eni strani tuje predpone, ki naj bi vstopale v izpeljavo, to so *de-* (*defenestrirati*), *dis-* (*diskreditirati*), *eks-* (*ekshumirati*), *in-lim-* (*inkorporirati*), na drugi pa predpone, ki podstavnim glagolom spreminjajo pomen, med katerimi so navedene tudi naslednje tuje predpone: *a-* (*atrofirati*), *ab-* (*abdicirati*), *ad-la-* (*asistirati*), *de-ldez-* (*denaturirati*, *dezangažirati*), *dis-* (*diskriminirati*), *e-* (*elidirati*), *eks-* (*exponirati*), *in-lim-* (*imobilizirati*), *inter-* (*interpolirati*), *re-* (*reorganizirati*).¹

Če je izpeljava na podlagi »slovenskih« predložnih zvez² vsekakor motivirana in potencialno tvorna (*obglaviti < spraviti ob glavo*), pa tega ne moremo reči za primere »tujih« izpeljav *diskreditirati* ali *defenestrirati*. Interpretacija *diskreditirati < spraviti ob kredit* na sinhroni ravni nikakor ne more biti pomensko motivirana, saj pomeni *diskreditirati* 'spraviti nekoga ob ugled', medtem ko ima *kredit* v sodobni slovenščini izključno »finančni« pomen. Enako legitimno bi bilo s sinhronega stališča besedo interpretirati kot sestavljenko, saj je glagol *kreditirati* prisoten v slovenščini. Še večji problem predstavlja *defenestrirati*, kjer je pomen glagola izrazito zgodovinsko pogojen in kjer v slovenščini podstavo težko izpeljemo iz elementa *fenestra*. Tudi to besedo bi enako legitimno lahko interpretirali kot sestavljenko, kot jo tudi sicer obravnavajo v besedotvorju večine romanskih jezikov v izvirnem pomenu 'odstraniti okna'.

Na nič manjše težave naletimo pri večini primerov sestavljenk s »tujo« predpono, kjer naj bi predpone spreminjale pomen podstavnih glagolov. Če je na primer to še moč videti v *demaskirati* glede na *maskirati*, pa tega ne moremo reči za *denaturirati* glede na *naturirati ali *abdicirati* glede na *dicirati, ki v slovenščini ne obstajata kot leksema. Naj dodamo še, da »tuje« predpone tudi v primerih, kjer je podstavni glagolski sistem prisoten v slovenščini, ne spreminjajo vidske vrednosti, saj sta tako osnovni leksem kot »sestavljenska« dvovidska, kar je sicer značilnost zlasti sprejetih besed.

Tudi če pustimo ob strani razliko med statusi predpon, ki se v Toporišičevi shemi pojavljajo v dveh besedotvornih vrstah, je jasno, da je pomenska motiviranost besed, ki vsebujejo »pseudopredpono«, naključna in da teh operacij v sodobni slovenščini nikakor ni mogoče imeti za regularne oz. podvržene pravilom. Govorec, zlasti tisti, ki je večš latinščine, bo npr. v *depolitizirati* ali *dislocirati* že prepoznal podstavni leksem

¹ Zanimivo, a nikakor presenetljivo, je, da naštete »predpone« kot take obravnava tudi SSKJ, doda pa jim npr. še *kon-*, ki je Toporišič ne omenja.

² Tovrstna izpeljava predstavlja za sodobno besedotvorje problem, ki bi zahteval poseben članek.

politizirati ali *locirati*, vendar je takšno prepoznavanje bolj zmožnost govorca za »segmentacijo« besed, ki se odvija na metajezikovni ravni, in ni posledica njegovega obvladovanja besedotvornih operacij. O tem posredno priča tudi navajanje slovenskih ustreznih predpon (npr. *a-*: slov. *ne-*; *ad-la-*: *pri-*, *na-*, *v-*; *de-ldez-*: *raz-* itn.), saj se je Toporišič zavedal, da takšne »predpone« v slovenščini niso motivirane in ne morejo biti nosilke besedotvornih operacij. Dodaten razlog, da omenjene »predpone« v slovenščini to niso, najdemo tudi na fonološki ravni. Variante, kot jih imenuje Toporišič, iste »predpone«, kot npr. *de-ldez-*, *ad-la-*, temeljijo na težnji po izogibanju hiatu. Podobno velja tudi za variante *in-* (*i-*, *im-*), kjer gre za prilagajanje začetnemu soglasniku »podstave«, kar prav tako ni značilno za slovenski morfonološki sistem. Dodamo naj še, da se tuje »predpone« ne pojavljajo pred izvorno slovenskimi leksemi.

5 Raziskava na korpusih Nova beseda in Gigafida

V prejšnjem poglavju smo s kratko analizo nekaj besed, ki jih Toporišič prišteva med tvorjenke, poskušali pokazati, da tuje predpone ne morejo biti nosilke besedotvornih operacij v sodobni slovenščini, saj med drugim niso pomensko, fonološko in morfološko transparentne. V nadaljevanju bomo preverili še njihovo tvornost v sodobnih korpusih slovenskega jezika. Tvornost se najlažje pokaže s pojavom novih, slovarsko še nezabeleženih besed, ki imajo lahko zgolj status t. i. naključnice ali pa že postajajo neologizem. Za našo rabo smo izbrali korpusa Nova beseda in Gigafida, oba prosto dostopna na spletu. V nadaljevanju predstavljamo rezultate raziskave.

Glagole, ki se začenjajo na »tuje predpone«, smo najprej iskali v korpusu Nova beseda, začeni z *ab**, *ac**, *ada**,³ pri katerih smo dobili le naslednje zadetke: na *ab-* od vseh zadetkov samo glagol *abdicirati* s 110 konkordancami v korpusu Gigafida (za *abdicir** 39 zadetkov v korpusu Nova beseda, vključujejo tudi izglagolske samostalnike (*abdiciranje*)). Na *ad-* se začnejo *adaptirati* (*adaptir** ima v korpusu Nova beseda 384 zadetkov, v korpusu Gigafida 1067), *adirati* (1 zadek < **irati?*)⁴ ter *administrirati* (Nova beseda: *administrira** 452 pojavnic, Gigafida: *administrirati* 74 pojavnic). Od vseh naštetih glagolov ima t. i. predpono le glagol *administrirati*, kjer najdemo zadetke tudi za glagol brez predpone, *ministrirati* (Nova beseda 68, Gigafida 191), vse druge pa smo lahko izločili, saj glagoli, s katerimi bi lahko upravičili glagolsko predpono, brez njih ne obstajajo (**dicirati*, **aptirati*).

Podoben rezultat da t. i. predpona *e-*, naveden je glagol *elidirati* (brez zadetkov v korpusu, prav tako v SSKJ, pojavi se le v slovarskem delu SP, seveda tudi **lidirati* ne obstaja). Za predpono *eks-* je primerov več, npr. *ekshumirati* (Nova beseda 18, Gigafida 30), nesestavljeni so *eksercirati*, *eksistirati* (Nova beseda 189, Gigafida 299) in *eksekutirati*, *ekscerpirati*, ter edini, kjer lahko govorimo o »prefiksu«, *ekskomunicirati* (Nova beseda 24, Gigafida 36), saj obstaja tudi *komunicirati*. Ne predpona *e-* ne predpona *eks-* nista tvorni.

³ Iskanje z zvezdico na koncu omogoča pregled vseh pojavnic, ki se začenjajo na te črke.

⁴ Zvezdica na začetku nam pomeni neobstoječo obliko.

Enako se pokaže za predpone *in-/im-*, v korpusih najdemo glagole *inkorporirati*, *imobilizirati* ter *inkriminirati* (Nova beseda 16, Gigafida 270), pri zadnjih dveh je prisoten občutek tvorjenosti iz glagolov (< *mobilizirati* ter *kriminirati* (Nova beseda 1, Gigafida 1) in *diskriminirati* (Nova beseda 1283, Gigafida 1293) – gl. tudi predpono *dis-*). Prav tako je s predpono *inter-*, kjer najdemo glagole *interagirati* (< *agirati*; Nova beseda 18, Gigafida 28), *interferirati* (Nova beseda 14, Gigafida 63), *interfolirati*, *internacionalizirati* (< *nacionalizirati*; Nova beseda 387, Gigafida 611), *internirati*, *internalizirati*, *interpelirati*, *interpolirati*, *interesirati*. Sicer se *inter-* uporablja pretežno s samostalniki (*interlingvist* ipd.), vendar kot del izposojenk, ne kot predpona.

Iskanje z *dis-* je dalo zadetke *disciplinirati*, *diskutirati*, *disimulirati*, *diskreditirati*, *diskutirati*, *diskriminirati*, *diskvalificirati*, *dislocirati*, *disonirati*, *disputirati*, *distancirati se*, *distonirati*, *diseminirati*, *diskontirati*, *distribuirati*, tvornosti v slovenščini ni zaznati.

Predponi *de-* (z varianto *dez-* pred samoglasnikom) in *re-* sta pokazali potencialno tvornost, ki jo bomo prikazali v nadaljevanju. Pri obeh smo pri iskanju z *de*/re** (*dea*/rea**, *deb*/reb**, *dec*/rec** ipd.) v korpusu Nova beseda dobili veliko zadetkov s predpono, pa tudi takih, kjer ni šlo za predpone, te smo predhodno izločili.

»Predpona« oziroma varianta predpone *dez-* je vključevala naslednje glagole: *dezangažirati* (< *angažirati*), *dezavuirati* (Nova beseda 42, Gigafida 36 (< **avuirati*, ki bi si ga lahko predstavljali, je brez zadetkov)), *dezideologizirati*, *dezinficirati*, *dezinformirati*, *dezintegrirati*, *dezinvestirati*, *dezodorirati*, *dezorientirati*, *dezaktivirati*, *dezalienirati*, *deziluzionirati*. Tudi s to ni bilo zaslediti tvornosti, da bi se sama predpona vezala z novimi koreni. Izločili smo glagol *dezertirati* (< **ertirati*), ker ne gre za tvorjenko z *de-*, ampak v izvornem jeziku za izpeljanko iz samostalnika.

V nadaljevanju podajamo glagole na *de-*, ki imajo razen *delirirati* (< **lirirati*?) in *deificirati* (*de-* ni predpona), vsi svoj protipol: *deagrarizirati* (*deagrarizir**; Nova beseda 1, Gigafida 5), *deakcesirati*, *deaktivirati*, *deakumulirati*, *deblokirati*, *decentralizirati*, *dedicirati*, *deducirati*, *deetatizirati*, *defašizirati*, *defetišizirati*, *defibrirati* (Nova beseda 1, Gigafida 0), *defilirati*, *definirati*, *deflorirati*, *deformirati*, *degenerirati*, *degumirati* (ni zadetkov v nobenem od korpusov, besedo najdemo le v SSKJ), *degustirati*, *dehidrirati*, *dehumanizirati*, *dekantirati*, *dekapirati* (Nova beseda 1, Gigafida 1), *dekarbonizirati*, *dekartelizirati*, *deklamirati* (Nova beseda 148, Gigafida 566), *deklamovati* (Nova beseda 30 (*deklamov** + *deklamu**), Gigafida 4), *deklarirati*, *deklasirati*, *deklinirati* (Nova beseda 4, Gigafida 2), *dekodirati*, *dekoltirati*, *dekolonizirati*, *dekoncentrirati*, *dekonspirirati* (Nova beseda 3, Gigafida 1), *dekontaminirati*, *dekorirati*, *dekretirati* (Nova beseda 10, Gigafida 4), *delegirati*, *delektirati se* (Nova beseda 1, Gigafida 1), *demantirati*, *demaskirati*, *demisionirati* (Nova beseda 0, Gigafida 1), *demistificirati*, *demobilizirati*, *demolirati* (Nova beseda 84, Gigafida 250), *demonstrirati*, *demoralizirati*, *denacionalizirati*, *denudirati* (brez zadetkov, le SSKJ), *denuklearizirati* (Nova beseda 12, Gigafida 1), *denuncirati*, *depersonalizirati*, *depilirati*, *deponirati*, *deportirati*, *deprimirati*, *derogirati* (Nova beseda 31, Gigafida 64), *deromantizirati* (Nova beseda 3, Gigafida 4), *desenzibilizirati* (Nova beseda 1,

Gigafida 1), *destilirati*, *destimulirati*, *dešifrirati*, *determinirati*, *detronizirati* (Nova beseda 11, Gigafida 19), *devalvirati*, *devalorizirati*, *devastirati* (Nova beseda 33, Gigafida 12).

Potencialno tvornost izpričujejo novotvorbe: *deasimilirati* (obstaja sicer *disimilirati*; 1 zadetek Nova beseda: *Vaš dvom, ali ima moj deasimilirani junak kaj opore v zamejski stvarnosti*), *dealkoholizirati* (1 zadetek Gigafida in 1 Nova beseda, primer je seveda iz *Mladine: Ljubljanski mestni svetniki so se odpravili na strokovno ekskuzijo v Maribor (radi bi izvedeli, kako so tam »dealkoholizirali« nekdanjo županjo tovornikovo press)*) ter glagol, tvorjen iz lastnega imena, *dekacinizirati* (dodali bi mu lahko tudi glagolnik *dejanšizacija*; Gigafida: *Tako imenovano dejanšizacijo so si izmislili tisti, ki bi radi dekacinizirali obrambno ministrstvo*).

Poleg tega se je potencialna tvornost pokazala pri izglagolskem samostalniku *dealbanizacija*, ki je bil dostopen 2-krat: v letu 2008 (Nova beseda) in v letu 2001, navajamo primer iz korpusa Gigafida (*Večer*):

To bi morebiti prineslo dolgoročno dealbanizacijo Srbije in Makedonije, končni rezultat pa bi vendarle bil ustanovitev kompaktnega albanskega ozemlja z neslutnimi posledicami. Zato si Nato napake tokrat ne more privoščiti, razen če [...]

Iskanje po predponi *re-* je dalo naslednje zadetke: več glagolov, ki že v jeziku prevzemanja niso sestavljeni iz *re-* + glagola, izločimo že v začetku: *realizirati*, *rebelirati*, *recidivirati*, *redigirati*, *registrirati*, *regresirati*, *regrutirati* (Nova beseda 0, Gigafida 16) in varianta *rekrutirati* (Nova beseda 586, Gigafida 1159; iz *rekrut*), *regulirati*, *reicifirati* (iz *res*, *rei*), *relaksirati*, *relativizirati*, *rentirati*, *resignirati se*, *revanširati se*, *rezervirati*, *rezimirati*, *rezonirati*, *rezultirati*, *režirati*, *revoltirati*, *revolucionirati*, *remizirati*, *rentgenizirati*.

V resnici so se kot predpone, ki so bile še tvorne v jeziku sposojenke, pojavile *reagirati* (iz *agirati*), *reaktivirati*, *reanimirati*, *recipirati*, *recitirati*, *reducirati*, *reformirati*, *refundirati*, *regenerirati*, *rehabilitirati*, *reinkarnirati*, *reintegrirati*, *reinterpretirati*, *reinvestirati*, *rekapitulirati*, *rekatolizirati*, *reklamirati* (2 pomena: 'ponovno zahtevati' ali 'delati reklamo'), *rekognoscirati* (Nova beseda 1, Gigafida 1), *rekomandirati* (vendar ne v pomenu 'ponovno komandirati', ampak 'poslati priporočeno'; Nova beseda 8, Gigafida 1), *rekombinirati*, *rekonstruirati*, *rekreirati (se)*, *rekvirirati*, *renovirati*, *reorganizirati*, *reparirati*, *repatriirati*, *reprezentirati*, *reproducirati*, *restituirati*, *retirirati se* (Nova beseda 0, Gigafida 1), *retuširati*, *revalorizirati*, *revitalizirati*.

Zanimivi so primeri pisave, kjer je »predpona« *re-* ločena od »osnove« z vezajem (Nova beseda): *re-definirati*, *re-kreacija*, *re-evolucija*, *re-kreirajo*, kar kaže, da se pisci zavedajo, da predpona ni tvorna v pravem pomenu besede, ampak da morajo na njeno pomensko motiviranost posebej opozoriti, zato nanjo opozorijo z vezajem. Podobno v korpusu Gigafida najdemo naslednja dva navedka iz leta 2005 (*Delo*):

Vendar to iz postavitve ne izžene avtonomnega teksta režije, ki (ob zaznavnem zvočnem kolažu Mitje Vrhovnika Smrekarja) bolj re-prezentira kot prezentira in predlogo bliža temu, kar poznamo kot zrelo koltěsovsko patino.

Po vsem tem bo kar držala trditev kolega, nekdanjega uspešnega generalnega direktorja, ki je po vseh teh preigravanjih v zvezi s priznanjem fakultetnih diplom po novem izjavil, da mu stopnje izobrazbe nikakor ne bodo krojili re/delformirani profesorji, ki tovarn niso videli niti od zunaj! [podčrtala G. P. in M. S. B.]

6 Sklep

Korpusna analiza, ki razen nekaj naključnic ni našla pravih neologizmov, je pokazala, da tuje »predpone« v sodobni slovenščini niso tvorne, kar potrjuje naše ugotovitve glede njihove pomenske, fonološke in morfološke netransparentnosti. Zato jih ne moremo imeti za nosilke besedotvornih operacij v pravem pomenu besede. Vse obravnavane tako imenovane predpone (Toporišič 2000: 2015) se pojavljajo samo v tujih besedah, katerih del so, ne najdemo pa jih v kombinacijah prevzeto-domače. Edina izjema sta predponi latinskega izvora *de-* in *re-*, ki ju v korpusu srečamo v primerih, ki bi morda kazali na potencialno tvornost, vendar gre predvsem za plod iskanja retoričnih učinkov posameznih piscev, ne pa za spontano in nezavedno tvorjenje besede, na kar med drugim kaže tudi pisava »predpone« *re-* z vezajem, ki želi na metajezikovni ravni izpostaviti pomen tega elementa. Vseeno pa njihovega statusa glede na vlogo klasičnih jezikov v slovenščini in drugih evropskih jezikih ne moremo enačiti z navadnim zaporedjem fonemov, ampak mu moramo najbrž pripisati status neke vrste »psevdpredpon«.

Litaratura

- ANDERSON, Stephen R., 1992: *A-Morphous Morphology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ARONOFF, Mark, 1994: *Morphology by Itself: Stems and Inflectional Classes*. Cambridge: The MIT Press.
- BAAYEN, Harald, 1993: On Frequency, Transparency and Productivity. *Yearbook of Morphology* 1992. 181–208.
- BAUER, Laurie, 2001: *Morphological Productivity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BEARD, Robert, 1995: *Lexeme-Morpheme Base Morphology*. Albany: State University of New York.
- CORBIN, Danielle, 1987: *Morphologie dérivationnelle et structuration du lexique*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- DAL, Georgette, 2003: Productivité morphologique: définitions et notions connexes. *Langue française* 140. 3–23.
- DRESSLER, Wolfgang U., 2000: Extragrammatical vs. marginal morphology. Ursula Doleschal, Anna M. Thornton (ur.): *Extragrammatical and Marginal Morphology*. München: Lincom. 1–10.
- MELČUK, Igor A., 1993: *Cours de morphologie générale (théorique et descriptive)* 1. Montreal, Pariz: Les Presses de l'Université de Montréal, CNRS.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- TOPORIŠIČ, Jože, (1976) 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Viri

- Korpus Gigafida. www.gigafida.net
- Korpus Nova beseda. <http://bos.zrc-sazu.si>
- SP = Slovenski pravopis. <http://www.fran.si>
- SSKJ = Slovar slovenskega knjižnega jezika. <http://bos.zrc-sazu.si>